

VICTOR HUGO

Mizerabilii

Volumul I

Traducere de

Lucia Demetrius și Tudor Mănescu

Note de N.N.Condeescu

Prefață de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>Prefață</i>	11
----------------------	----

PARTEA ÎNTÂI: FANTINE

Cartea întâi. UN OM DREPT

I Domnul Myriel	21
II Domnul Myriel devine monseniorul Bienvenu	24
III Episcop bun, episcopie grea	29
IV Faptele asemănătoare vorbelor	31
V Monseniorul Bienvenu își purta prea mult anteriele	38
VI Cine-i păzea casa	40
VII Cravatte	45
VIII Filozofie la un pahar de vin	49
IX Un frate descris de sora sa	52
X Episcopul în fața unei lumi necunoscute	56
XI O rezervă	67
XII Singurătatea monseniorului Bienvenu	71
XIII Ce credea	74
XIV Ce gândea	77

Cartea a doua. CĂDEREA ÎN PĂCAT

I După o zi de drum	81
II Prudența dă sfaturi înțelepciunii	92
III Eroismul supunerii pasive	95
IV Amănunte asupra stânelor din Pontarlier	100
V Liniște	103
VI Jean Valjean	105
VII În adâncul deznădejdi	109
VIII Talazul și umbra	116
IX Noi nemulțumiri	118

X Omul care s-a trezit	119
XI Ceea ce face	121
XII Episcopul lucrează	124
XIII Micul Gervais	127

Cartea a treia. ÎN ANUL 1817

I Anul 1817	136
II Dublu cuartet	142
III Perechi-perechi	146
IV Tholomyès, de vesel ce e, cânta un cântec spaniol	150
V La <i>Bombarda</i>	153
VI Un capitol în care toți se iubesc la nebunie	155
VII Înțelepciunea lui Tholomyès	157
VIII Moartea unui cal	162
IX Sfârșitul vesel al bucuriei	165

Cartea a patra. A ÎNCREDINȚA ÎNSEAMNĂ UNEORI A DA DE TOT

I Două mame se întâlnesc	168
II O primă schiță a două figuri deocheate	176
III Ciocârlia	178

Cartea a cincea. DECLINUL

I Povestea unui progres realizat în industria mărgelăriei	181
II Madeleine	182
III Sume depuse la Laffitte	185
IV Domnul Madeleine în doliu	188
V Palide fulgerări în zare	190
VI Moș Fauchelevant	195
VII Fauchelevant ajunge grădinar la Paris	198
VIII Doamna Victurnien cheltuiește treizeci și cinci de franci pentru morală	199
IX Succesul doamnei Victurnien	202
X Urmările succesului	204
XI <i>Christus nos liberavit</i>	209
XII Trândăvia domnului Bamatabois	210
XIII Rezolvarea unor chestiuni de poliție municipală	212

Cartea a șasea. JAVERT

I Începutul odihnei	222
II Cum poate Jean să ajungă Champ	225

<i>Cartea a șaptea. AFACEREA CHAMPMATHIEU</i>	
I Sora Simplicie	234
II Meșterul Scaufflaire e un om pătrunzător	237
III O furtună în capul unui om	241
IV Forme pe care le ia suferința în timpul somnului	258
V Bețe-n roate	261
VI Sora Simplicie pusă la încercare	272
VII Călătorul, odată ajuns, își ia măsuri de plecare	278
VIII Intrare de favoare	282
IX Un loc unde se formează convingerile	285
X Sistemul tăgăduielilor	291
XI Champmathieu din ce în ce mai mirat	298

<i>Cartea a opta. URMĂRILE</i>	
I În ce oglindă își privește părul domnul Madeleine	302
II Fantine fericită	304
III Javert e mulțumit	308
IV Autoritatea reintră în drepturi	311
V Un mormânt potrivit	314

PARTEA A DOUA: COSETTE

<i>Cartea întâi. WATERLOO</i>	
I Ce se poate vedea venind de la Nivelles	320
II Hougomont	322
III 18 iunie 1815	328
IV A	330
V <i>Quid obscurum</i> al bățăliilor	332
VI Ora patru după-amiază	335
VII Napoleon binedispus	338
VIII Împăratul pune o întrebare călăuzei Lacoste	343
IX Neprevăzutul	346
X Podișul Mont-Saint-Jean	349
XI Călăuză rea pentru Napoleon, călăuză bună pentru Bülow	353
XII Garda	355
XIII Prăpădul	356
XIV Cel din urmă careu	359
XV Cambronne	360
XVI <i>Quot libras in duce?</i>	362
XVII E oare bine că a existat un Waterloo?	367
XVIII O nouă răbufnire a dreptului divin	369
XIX Câmpul de luptă în timpul nopții	371

Cartea a doua. VASUL ORION

I Numărul 24601 devine numărul 9430	378
II În care se vor citi două versuri care sunt poate de la diavol	381
III Lanțul trebuie să fi suferit mai înainte o anumită operație pregătitoare ca să poată fi sfărâmat dintr-o lovitură de ciocan	385

Cartea a treia. ÎNDEPLINIREA FĂGĂDUIELII FĂCUTE MOARTEI

I Problema apei la Montfermeil	393
II Două portrete completate	396
III Oamenilor le trebuie vin, iar cailor apă	401
IV O păpușă intră în scenă	403
V Fetița singură	404
VI În care se dovedește poate inteligența lui Boulatruelle	409
VII Cosette și necunoscutul laolaltă, în umbră	414
VIII Neajunsul de a găzdui un sărac care poate că e bogat	416
IX Thénardier la lucru	432
X Cine aleargă după mai bine poate să dea de mai rău	439
XI Numărul 9430 apare iar, și Cosette îl câștigă la loterie	444

Cartea a patra. HARDUGHIA GORBEAU

I Maestrul Gorbeau	446
II Un cuib pentru bufniță și pentru pitulice	452
III Două nefericiri la un loc fac fericirea	453
IV Ce-a băgat de seamă chiriașa principală	457
V O monedă de cinci franci când cade face zgomot	459

Cartea a cincea. LA VÂNĂTOARE CUMPLITĂ – HAITA TĂCUTĂ

I Cotiturile strategiei	463
II Din fericire, pe podul Austerlitz trec căruțe	466
III Cercetați planul Parisului din 1727	468
IV Încercări de scăpare	470
V Un lucru care n-ar fi cu putință la lumina gazului aerian	473
VI Începutul unei enigme	476
VII Urmarea enigmei	478
VIII Enigma crește	480
IX Omul cu clopoțelul	482
X Capitol în care se explică cum Javert și-a pierdut vremea în zadar	485

Cartea a șasea. PETIT-PICPUS

I Ulița Picpus, numărul 62	494
II Ordinul călugăresc al lui Martin Verga	497
III Asprimi	503
IV Bucurii	505
V Distracții	508
VI Schitul	513
VII Câteva siluete din umbră	515
VIII <i>Post corda, lapides</i>	518
IX Un secol sub vâl de călugăriță	519
X Obârșia veșnicei-închinări	521
XI Sfârșitul mănăstirii Petit-Picpus	523

Cartea a șaptea. O PARANTEZĂ

I Mănăstirea, idee abstractă	525
II Mănăstirea, fapt istoric	525
III În ce condiții putem respecta trecutul	528
IV Mănăstirea din punctul de vedere al principiilor	530
V Rugăciuni	532
VI Bunătatea desăvârșită a rugăciunii	533
VII Să fim prevăzători în muștrare	535
VIII Credință, lege	536

Cartea a opta. CIMITIRELE PUN STĂPÂNIRE

PE CEEA CE LI SE ADUCE

I Unde e vorba de felul în care se intră în mănăstire	539
II Fauchelevent în fața greutăților	546
III Maica Innocente	548
IV În care Jean Valjean pare să-l fi citit pe Austin Castillejo.....	558
V Nu-i de ajuns să fii bețiv ca să fii nemuritor	564
VI Între patru scânduri	570
VII Unde se va afla originea zicalei: „Cine are carte are parte“	572
VIII Un interogatoriu trecut cu bine	579
IX În mănăstire	582

Prefață

În 1827, în prefața la drama *Cromwell*, Victor Hugo se impunea ca teoretician al romantismului, definind libertatea literaturii în alegerea temei, în promovarea atitudinilor de revoltă contra tiraniilor și de solidaritate cu popoarele angajate în lupta pentru libertate, în orientarea către contactul direct cu viața de unde să se îmbogățească. Eroi dramelor sale sunt însuflețiți de idei înălțătoare, de patriotism (*Ruy Blas*), de idealul libertății (*Cromwell* și *Hernani*), de iubirea maternă (*Lucreția Borgia*).

Opera lirică oferă și ea tumultul unor frământări sufletești, pe care le sintetizează de această dată chiar poetul, el însuși erou liric, fascinat de exotism, de pitoresc, de mirajul istoriei, dar și de evenimentul cotidian pe care îl receptează cu sensibilitate. Cu toate că diversitatea operei sale este incontestabilă, iar profunzimea ei a interesat în toate epocile literare, Hugo rămâne în conștiința cititorilor săi ca autor al *Mizerabililor*.

Până la apariția romanului, literatura franceză oferise modelul unor construcții epice de referință precum operele lui Chateaubriand, Musset sau Madame de Staël, iar Hugo însuși își demonstrase vigoarea epică în *Notre-Dame de Paris*, construind sesizanta poveste de iubire a cocoșatului Quasimodo pentru frumoasa Esmeralda. Apariția în 1862 a romanului *Mizerabilii* avea să abolească definitiv vechile formule romanești, impresionând prin complexitatea compoziției sale în care se regăsesc elemente de frescă, de foileton, de intrigă socială și de evocare istorică. Conștient de însemnătatea noului său edificiu literar, autorul însuși afirma: „Nu e un roman, ci un munte“, mărturisind astfel și dimensiunea efortului creator investit în această realizare grandioasă. De altfel, preocupările scriitorului pentru această realizare datează

încă din 1832, când, la un an după succesul înregistrat cu *Notre-Dame de Paris*, oferea unor editori parizieni *Les Misérables*, axat pe istoria unui om pe care legea oarbă îl conduce la delincvență.

Eroul central și totodată pivotul în jurul căruia se articulează planurile narrative din *Mizerabilii* este Jean Valjean, al cărui destin tragic s-a transformat iremediabil într-un coșmar, atunci când, pentru că a furat o pâine, a fost condamnat la ocnă. Chiar și după zece ani de temniță grea, el este silit să se ascundă sub false identități de prigoana neobosită a polițistului Javert, incapabil să vadă dincolo de lege complexitatea sufletului omenesc. Convins de misiunea sa, de inspirație dantescă, de a face din realitate un infern, romancierul structurează în succesiunea scenelor epice aventurile prin care trece eroul pentru a-și salva viața și pentru a o ocroti pe Cosette, fiica unei prostituate, eliberată de el din casa lui Thénardier, unde era supusă la un regim inuman, și pe care o consideră propria sa fiică. Fără a fi un răzbunător și fără a încerca să se substituie justiției omenești sau divine, Jean Valjean își urmează existența zbuciumată pe drumul unei continue ascensiuni spre absolutul etic. Firul biografiei sale este însă împletit cu alte destine, înscrise și ele în contextul aceleiași epoci, ceea ce transformă construcția într-o frescă socială.

Înconjurat de personaje din toate mediile sociale, Jean Valjean trebuie să depășească obstacole care țin de istorie sau de natura duală a omului, oscilând ca ființă între bine și rău; parcursul său, deși presărat adeseori cu înfrângeri, este ascendent și triumfă în ordinea morală. Astfel, Javert, cel care l-a vânat întreaga viață, va fi salvat de fostul ocnăș din mâinile insurgenților în luna iunie a sângerosului an 1832. Sancțiunea morală pe care o primește fostul polițist stă sub semnul unei moralități deasupra comunului. Nemaiputând urma calea de a-l prigoni pe salvatorul său, dar neavând nici puterea de a rezolva conflictul cu propria conștiință, Javert se va sinucide, dând astfel mesajului o nouă valoare morală; în aceleași împrejurări, Jean Valjean îl va salva de la moarte și pe Marius de Pontmercy, fiul unui ofițer bonapartist și iubitul lui Cosette. Acesta o va îndepărta ulterior cu cruzime pe Cosette de binefăcătorul comun, pentru ca, într-o ultimă lovitură de teatru, să se regăsească toți lângă patul de suferință al fostului ocnăș, care se stinge din viață liniștit, împăcat cu sine.

Însoțindu-și personajul în peregrinări, autorul își păstrează perspectiva detașată, urmărind un număr impresionant de eroi în mediile

suburbane, în saloane și cafenele, pe baricade și pe câmpul de luptă. În sondajul său prin atâtea medii în care ființele omenești trăiesc sub fatalitatea mizeriei, Hugo realizează perenitatea mesajului pe care eroii săi îl transmit: „Atâta vreme cât va exista, din pricina legilor și a moravurilor, un blestem social care creează în chip artificial, în plină civilizație, adevărate iaduri, agravând cu o fatalitate omenească destinul, atâta vreme cât cele trei probleme ale secolului: înjosirea omului prin exploatare, decăderea femeii prin foame, atrofierea copilului prin puterea întunericului nu vor fi rezolvate [...], cu alte cuvinte și într-un sens mai larg, atâta vreme cât pe pământ vor dăinui ignoranța și mizeria, cărți de felul celei de față nu vor fi zadarnice.“

Această lume a „mizerabililor“, adunată în jurul ecoului ei reprezentativ, cuprinde și alte personaje, la fel de vii și de credibile în dramele lor ca și Jean Valjean. Primul episod o surprinde pe Fantine – tânăra nevoită să își abandoneze fiica după ce studentul care a sedus-o o abandonează – care poartă pe frunte, ca o predestinare, stigmatul anonimatului și al durerii. Micuța Cosette, ajunsă în mâinile cuplului Thénardier, reeditează povestea mamei sale, pentru a împărtăși cititorilor mesajul societății vremii, acela că suferința este posibilă la orice vârstă. Parcurgând din dragoste maternă toate treptele decăderii sociale, Fantine va ocupa și după moarte locul rezervat celor sărmani, într-un colț al cimitirului, dar spre sfârșit chipul ei se umple de o lumină în care domnul Madeleine, primarul generos al orașelului Montreuil-sur-Mer, sub a cărui identitate se ascunde fostul ocnaș, vede fericirea eliberării de durerile vieții. Cea de-a două parte o urmărește pe Cosette în trista ei copilărie de slujnică la hanul lui Thénardier, apoi alături de binefăcătorul său în Paris, dar urmărește în paralel și drumul eroului principal prin societatea franceză, prilej pentru zugrăvirea unor scene monografice. În partea a treia apar în scenă și alte personaje, care adâncesc intriga narațiunii și amplifică planul social pe care îl evocă: Gavroche, copilul izgonit în stradă de propria familie, pe care, în inocența lui, merge adeseori să o revadă, și Marius, fiul ofițerului bonapartist pe care Thénardier pretinde că l-a salvat de pe câmpul de luptă de la Waterloo. Partea a patra a romanului se articulează, așa cum anunță și titlul ei, pe o idilă și pe o epopee. Idila este aceea dintre Marius și Cosette și este evocată în pagini de un puternic romantism, iar epopeea, derulată pe baricadele insurgenților, se construiește în pagini tensionate, într-un amestec de idealizare istorică și realitate

tragică. Tensiunea socială reunește în ultima parte toate personajele, rezolvând totodată și misterele lor. Gavroche moare cu eroism, Jean Valjean îl salvează pe Javert și îl protejează pe Marius pentru ca apoi, repudiat de acesta din urmă, să-și ducă drama mai departe până la sfârșit; pe patul morții va trăi însă fericirea deplină a marii iubiri care i-a guvernat, de fapt, toată viața. Ultima secvență a cărții îi prilejuiește autorului romantic o meditație pe tema vieții și a morții, ale căror sensuri misterioase i se relevă lângă piatra simplă de mormânt din cimitirul Père-Lachaise.

Romanul lui Hugo își confirmă grandoarea și prin aceea că abordează marile probleme ale secolului său, cauzele degradării umane sub apăsarea societății. Eroii exprimă, prin portretele lor, binele sau răul social, și Valjean, Fantine, Cosette, Gavroche, Marius, domnul Myriel, Thénardier sau Javert se plasează în limitele moralei sau în afara ei, căci, așa cum observă J.H. Hunt, „asemenea tip de personaj nu este decât o idee înveșmântată în carne, un gând sau un sentiment“.

Cartea întrunește deopotrivă particularitățile unei epopei, în care destinele emblematice se proiectează pe largi fresce sociale. Paginile care evocă lupta de la Waterloo sau cele zugrăvind insurecția pariziană din 1832 confirmă și puterea de evocare, și forța creatoare a romanțierului. Hugo îmbină observația cu meditația, analizează reacțiile personajelor, comportamentul, moravurile lor și ale societății, apoi interpretează și conchide, structurând mesajul moral al cărții. Din evocarea trecutului selectează îndemnul prezentului, înțelegând istoria, în spirit romantic, ca o continuă înlănțuire de cauze și efecte. Narațiunea construită pe planuri alternative, într-o dinamică a faptelor și a acțiunilor, se îmbină cu paginile de descriere, Hugo dovedindu-se nu doar un pictor al societății în ansamblul ei, ci și un portretist de marcă, iar substanța epică și tensiunea dramatică lasă loc unor secvențe profund lirice, poetul romantic nefiind cu totul eclipsat de romanțier. Întreaga formulă romanescă stă astfel sub semnul unei incontestabile modernități, pe care nu o poate ignora, în evoluția lui, marele roman al secolului XX.

Lucian Pricop